

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ—ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1932

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^Α, ΕΚΔΟΤΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ» — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 46 Α
ΑΘΗΝΑΙ

Ε.Ε.Α.Υ.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Η ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

ΣΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Οί προσπάθειες για τὴν ἐπικράτηση τῆς δημοτικῆς γλώσσας στὴν ἐπιστήμη κυριώτερο ἔμπόδιο βρῆκαν ὡς τώρα τὴν ὀλοκληρωτικὴ ἔλλειψη ὄρων ἐπιστημονικῶν καὶ ὄλων ἐκείνων τῶν συνθέτων φραστικῶν μορφῶν ποὺ χρησιμοποιοῦν οἱ καλλιεργημένες γλώσσες γιὰ νὰ διατυπώσουν τέλεια τὴν πολὺπλοκὴ ἀφηρημένη ἐπιστημονικὴ σκέψη. Πῶς θὰ ποῦμε τοῦτο, πῶς θὰ παραστήσουμε ἐκεῖνο. Ἡ δυσκολία ἦτανε πολὺ φυσικὴ, καὶ παρατηρήθηκε σὲ πολλὰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσες σὲ ἐποχὰς ἀνάλογες μὲ τὴ δική μας σήμερα, ὅταν δηλ. κ' αὐτές, ἀπὸ ὄργανα τῆς καθημερινῆς προφορικῆς συνεννόησης, ἄρχισαν νὰ γίνονται γλώσσες γραφικῆς σὲ χρόνια τῆς Ἀναγέννησης καὶ νὰ παραμερίζουν τὴ λατινικὴ ποὺ κυριαρχοῦσε τότε στὸ γραφτὸ καὶ προφορικὸ λόγο σὲ Πανεπιστήμια καὶ στὸ δημόσιο βίον.

Στὴν Ἑλλάδα, οἱ πρῶτοι ποὺ, χρόνια μετὰ τὸ κήρυγμα τοῦ Ψυχάρη, δοκίμασαν νὰ γράψουν ἔργα ἐπιστημονικὰ στὴ δημοτικὴ, νόμισαν πῶς ἡ ἔλλειψη αὐτὴ μπορούσε ν' ἀναπληρωθεῖ μὲ τὴ δημιουργία νέων πλαστῶν λέξεων, ποὺ ν' ἀποδίνουν μὲ τὴ λαϊκὴ νοοτροπία τὸ νόημα κάθε ἐπιστημονικοῦ ὄρου. Κ' ἐπειδὴ οἱ ἐργασίες τους ἀναφέρονταν προπάντων στὴ μελέτη τῆς νεοελληνικῆς γραμματικῆς, οἱ πρῶτοι ὄροι ποὺ πλάστηκαν ἦτανε γραμματικοί. Ἔτσι λ. χ., τὰ σύμφωνα παραστάθηκαν μὲ τὸν νέο ὄρο *τριβάμενα*, ἐπειδὴ γιὰ νὰ ξεφωνηθοῦν γίνεται *τριβή* τῶν φωνητικῶν ὀργάνων, τὰ φωνήεντα *ἀτριβη*, οἱ διάλεκτοι *νιοπιολαλιές*, ἡ ἀφομοίωσις *παράμοιασμα*, ἡ ἀνομοίωσις *ξέμοιασμα*, ἡ ἔλξις *συτραβηγμὸς κ. ο. κ.*

Οἱ ὄροι αὐτοὶ ὄχι μόνον δὲ βρῆκανε τότε ἀπήχηση, γιὰτὶ ἡ ἀνάγκη νὰ χρησιμοποιηθεῖ ἡ δημοτικὴ στὴν ἐπιστήμη δὲν εἶχε γίνει ἀκόμα αἰσθητὴ, ἀλλὰ καὶ στάθηκαν κόκκινο πανὶ στὰ μάτια τῶν ἀντιδραστικῶν καὶ στόχος στὰ βέλη τους γιὰ τὸ διασυρμὸ καὶ τὴ συκοφάντιση τῆς δημοτικῆς. Οἱ ἀρχηγοὶ ὅμως τοῦ δημοτικισμοῦ, ποὺ εἶχαν τὸ κουράγιο νὰ τοὺς πλάσουν, ἔκαμαν ὑπομονή, μὲ τὴν ἀκράδαντη βεβαιότητα πῶς ἀργὰ ἢ γρήγορα θ' ἄρθει ἡ μέρα ποὺ καὶ ἡ γλωσσικὴ πρόληψη θὰ πέσει καὶ ἡ συνέχιση τῆς γλωσσοπλαστικῆς ἐργασίας τους μὲ τὸ ξάπλωμα τῆς δημοτικῆς σ' ὅλες τὶς μορφὰς τοῦ λόγου θὰ γίνῃ ἀνάγκη ἀναπόσπλητη.

Ἡ ἐποχὴ αὐτὴ ἔφτασε σήμερα. Πῶς τὸ ξέρουμε; Τὸ μαρτυρεῖ ἡ παρουσία ὄλων τῶν ἀντικειμενικῶν ὄρων ποὺ ἡ ἱστορία τῶν γλωσσῶν θεωρεῖ ἀλάνθαστα τεκμήρια ποὺ προδικάζουν τὴν καθολικὴ ἐπικράτηση μιᾶς γλώσσας. Οἱ ὄροι αὐτοὶ εἶναι ἡ ἀποκλειστικὴ κυριαρχία τῆς δημοτικῆς στὴ λογοτεχνία καὶ στὴ λαϊκὴ ἐκπαίδευση καὶ ἡ ἀναλογία τῶν ὀπιδῶν της στὶς τάξεις τῶν διανοουμένων τῆς νέας γενιᾶς, σχετικὰ μὲ τοὺς ὀπαδοὺς τῆς καθαρῆς. Σήμερα ἡ διαφωνία τῶν λίγων λειψάνων τοῦ καθαρανεοελληνισμοῦ μαζί μας ἔχει μετατοπιστεῖ: Ἄλλοτε ἠθέλανε ἡ ἀλλαγὴ τῆς γλώσσας νὰ γίνῃ ἀπ' τὴν κοινὴν καθημερινὴ κουβέντα στὸ γραφτὸν λόγο, ἐνῶ σήμερα στέργουν — τί καλωσύνη καὶ τί γενναία συγκατάβαση τελοσπάντων! — νὰ γίνῃ ἀπὸ ἓνα εἶδος τοῦ γραφτοῦ λόγου στὸ ἄλλο, δηλ. ἀπ' τὴν λογοτεχνία στὴν ἐπιστήμη. Εἶναι οἱ νικημένοι ποὺ κοιτᾶζουν πῶς ν' ἄβρουν λίγο ἔδαφος γιὰ

νὰ σταθοῦν στὰ πόδια τους, καὶ ὁ λόγος δὲν εἶναι πιά γι' αὐτούς, οὔτε γιὰ τὴν ἀνόητη ἰδέα — πού εἶναι ζήτημα ἂν τὴν πιστεύουν κ' οἱ ἴδιοι — πὼς εἶναι δυνατό ποτὲ νὰ χαραχτοῦν ὄρια λογοτεχνικοῦ καὶ ἐπιστημονικοῦ λόγου μέσα σὲ μιὰ γλῶσσα καὶ νὰ χρησιμοποιεῖται γιὰ τὸ κάθε εἶδος διαφορετικῆ γραμματικῆς. Τὸ ζήτημα εἶναι πὼς θὰ κάνουμε ὥστε ἡ ἐπέκταση τῆς δημοτικῆς στὴν ἐπιστήμη νὰ γίνει ὅσο τὸ δυνατό ὁμαλότερη καὶ ταχύτερη, καὶ πὼς θὰ συντονιστεῖ αὐτὴ ἡ προσπάθεια ἐπάνω σὲ μιὰ γερῆ βάση καὶ ἐνιαία, ὥστε ν' ἀποφύγουμε τὶς σπασμωδικὰς ἀτομικὰς ἐκδηλώσεις καὶ τὶς αὐθαιρεσίες πού τόσο ἔβλαψαν ὡς τώρα τὸ δημοτικισμό κ' ἐπιβράδυναν τὴν ὀλοκληρωτικὴν του ἐπικράτηση.

Τί θὰ κάνουμε λοιπὸν σήμερα; Θὰ συνεχίσουμε τὴ γλωσσοπλαστικὴν ἐργασία πᾶνω στὸ ἴδιο σχέδιο πού δούλεψαν οἱ προγενέστεροι, ἢ θὰ τ' ἀλλάξουμε;

Δυστυχῶς, ἡ ἰδέα πὼς θάτιαν δυνατὸ ἡ δημοτικὴ γλῶσσα, ὅπως μᾶς παραδόθηκε ἀπ' τὴν προφορικὴν παράδοση, νὰ πλουτιστεῖ ἀπ' τὸν ἑαυτὸ της καὶ νὰ ἐξελιχτεῖ σὲ συγχρονισμένη γλῶσσα πολιτισμένου λαοῦ, διατηρῶντας σύγκαιρα ὅλη τὴν παρθενικὴν δημοτικὴν τῆς ἀγνότητα, ἀποδείχτηκε ρωμαντικὴ κ' ἀπραγματοποίητη. Ὅχι μονάχα γιατί δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ βρεθοῦν στὴν Ἑλλάδα ἄνθρωποι πού θὰ καθίσουν μὲ τὴν ἴδια μέθοδο καὶ μὲ τὸν ἴδιο ζῆλο νὰ κάνουν γιὰ κάθε ἐπιστημονικὸ κλάδο ὅ,τι ἔκαναν λ. χ. ὁ Ψυχάρης κ' ὁ Φιλῆντας στὴν ὀρολογία τῆς γραμματικῆς, ἀλλὰ καὶ γιατί δὲν εἶναι πρακτικὰ καθόλου ὠφέλιμο ν' ἀντιμετωπίσει ὁ δημοτικισμὸς τὶς τεράστιες δυσκολίες πού θὰ τοῦ παρουσίαζε μιὰ τέτοια προσπάθεια, ἢ ὁποῖα στὸ κάτω-κίτω θὰ ἐπιδίωκε κάτι πρακτικὰ ἀνοφέλευτο.

Ἐξάλλου, δὲν πρόκειται μονάχα γιὰ ἐπιστημονικοὺς ὄρους. Ὅλες ἐκεῖνες οἱ φραστικὲς μορφές, οἱ τρόποι τοῦ λέγειν, πού ὅλες οἱ πολιτισμένους γλῶσσες — μαζί κ' ἡ καθαρῆ — ἢ δημιουργήσαν μὲ τὸν καιρὸ ἢ δανείστησαν ἢ μιὰ ἀπ' τὴν ἄλλη, καὶ πού εἶναι ἀπαραίτητοι στὸ διανοούμενο καὶ στὸν ἐπιστήμονα γιὰ νὰ διατυπώσῃ ἕναν ἀφηρημένο, βαθὺν ἢ πολὺπλοκο στοχασμὸν, δὲν εἶναι καθόλου εὐ-

κόλο νὰ τοὺς ἀποκτήσει ἡ δημοτικὴ μονάχη τῆς ἀπ' τὸ σήμερα ὡς τὸ αὔριο. Πρέπει λοιπὸν, ἂν δὲ θέλουμε νὰ μείνουμε ἕναν ἀκόμα αἰῶνα πίσω στὴν πνευματικὴ ἀμίλλα τῶν λαῶν, συζητώντας γιὰ ὄρους κ' ἐκφράσεις σὰ νέοι κειτούκετοι, μὲ κριτήριο τὸ ἂν εἶναι δημοτικὰ ἢ σύμφωνα μὲ τὴ λαϊκὴ νοοτροπία, πρέπει νὰ κοιτάξουμε νὰ βροῦμε μιὰ συντομώτερη καὶ πρακτικώτερη λύση.

Ἄς ὑποθέσουμε πὼς στὰ χρόνια τοῦ Κοραῆ, ἀντὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ μακαρονισμοῦ, τῆς πρωτάκουστης αὐτῆς σιὰ χρονικὰ τῶν γλωσσῶν ἀνοησίας τοῦ νὰ ἀποκαθίστανται δημοτικὲς λέξεις στὸ τυπικὸ τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς μεσαιωνικῆς — ἀρχῆς πού ὀδηγοῦσε ὁμαλὰ καὶ κανονικὰ στὴν κοντινὴν καθαρῆ, καὶ γιὰ τὴν ὁποῖαν ὁ πρωτεργάτης τῆς μόνο ἐπαίνους καὶ λιβανίσματα ἄκουσε ὡς τώρα ἀπ' τὴν καθαρουσιάνικη φιλολογία — ἄς ὑποθέσουμε πὼς ἀρχίζαμε ἀπὸ τότε νὰ γράφουμε τὴ δημοτικὴ μὲ τὴ δικὴ τῆς γραμματικὴν, ὅπως ἀπ' τὸ κίνημα τοῦ Ψυχάρη καὶ δῶθε. Ἀπὸ πού θὰ παίρναμε τὸ ὕλικὸ πού μᾶς ἔλειπε; Πού ἄλλοῦ παρὰ ἀπ' τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ κ' ἀπ' τὴ γαλλικὴ, καὶ λίγο ἀπ' τὴ γερμανικὴ; Ἄλλὰ αὐτὸ ἀκριβῶς ἔκανε ἑκατὸ χρόνια τώρα ἡ καθαρῆ. Προπάντων ἡ γαλλικὴ γλῶσσα, σὰν πιδ πρόχειρη καὶ γνωστὴ, ἀλλὰ καὶ σὰν γλῶσσα τοῦ πιδ πολιτισμένου εὐρωπαϊκοῦ ἔθνους, στάθηκε περισσότερο κ' ἀπ' τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ ἡ anima mater τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῆς νέας Ἑλλάδας. Σ' αὐτὴν καὶ στὸ γαλλικὸ γενικὰ πολιτισμὸ στηρίχτηκε καὶ ἡ λογοτεχνία μας κ' οἱ ἐπιστῆμες μας κ' ἡ νομοθεσία κ' ὁ τύπος καὶ κάθε πνευματικὴ μας ἐκδήλωση. Γι' αὐτὸ δὲν πρέπει καθόλου νὰ παραξενευόμαστε γιὰ τοὺς πολλοὺς ἢ λίγους γαλλισμοὺς πού εἰσχώρησαν στὴν καθαρῆ καὶ νὰ τοὺς ξορκίζουμε ἀπ' αὐτὴν σὰν κάτι πού μαίνει τὴν ἄσπλη ἑλληνικότητά της.

Λοιπὸν ὅ,τι μπορούσε κ' ὅ,τι ἦταν μοιραῖο καὶ φυσικὸ νὰ δανειστεῖ ἡ δημοτικὴ ἀπὸ ἄλλες γλῶσσες, τὸ ἔκαμε ὡς τώρα ἡ καθαρῆ, γιὰ τὸν ἑαυτὸ της, μὲ τὸν ἴδιο ρυθμὸ καὶ τὴν ἴδια περίπου ἀναλογία πού θὰ τῷκανε κ' ἡ δημοτικὴ ἂν γράφονταν ἀπ' τὰ χρόνια τοῦ Κοραῆ. Ἡ γλῶσ-

σοπλαστικὴ αὐτὴ ἐργασία τῆς καθαρεύουσας βρίσκεται ἐτοιμὴ μπροστά μας, ὥστε γὰ τὴν κάνουμε δική μας μὲ ἓνα ἀπλούστατο καὶ γρήγορο φιλτράρισμα ἀπ' τὴ φωνητικὴ καὶ τὸ τυπικὸ τῆς δημοτικῆς. Καὶ ἴσως νὰ βρεθεῖ ἔτσι καὶ μιὰ ἱστορικὴ δικαίωση τῆς καθαρεύουσας, καὶ ν' ἀναγνωριστῆ μιὰ μέρα πὼς ἡ θλίβερη τῆς παρένθεσης μᾶς ἄφησε καὶ κάποιον καλὸ, τὴ γλωσσολογικὴ ἐργασία ποὺ πρόκειται νὰ καρπωθεῖ τώρα ὁ δημοτικισμὸς μὲ πολὺ λίγον κόπο.

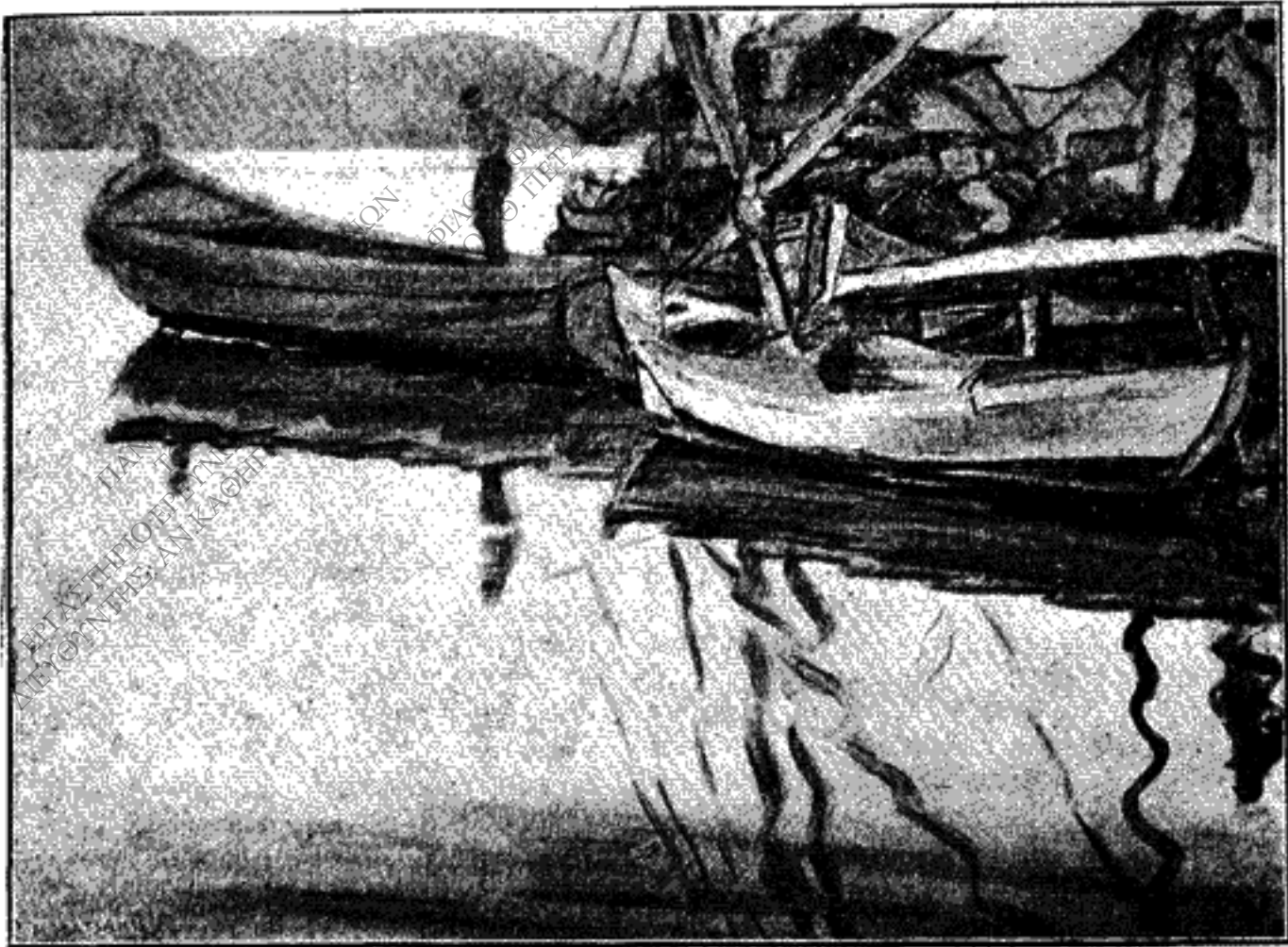
Ὅ,τι λοιπὸν ὑπάρχει χρῆσιμο καὶ καλὸ στὴν καθαρεύουσα, ποὺ μπορεῖ νὰ ἀφομοιωθεῖ ἀπ' τοὺς γραμματικούς κανόνες τῆς γλώσσας μας, θὰ τὸ πάρουμε χωρὶς καμμιὰ ἐπιφύλαξη καὶ κανένα δισταγμὸ. Ἄν ἔχουμε αὐτὸ τὸ δικαίωμα, κι' ἂν ἡ προσπάθειά μας θὰ πετύχει, μπορούμε νὰ τὸ διδάχτοῦμε ἀπ' τὸ τί ἔκαμαν τὰ ἄλλα ἔθνη ὅταν βρέθηκαν στὴ θέση μας. Ὅταν οἱ Γάλλοι χρειάστηκαν μιὰ λέξη γιὰ τὴν ἀπόδοση λ. χ. τοῦ λατινικοῦ ὄρου legislator (νομοθέτης) δὲν ἔπιασαν νὰ φτιάξουν νέα λέξη, σύνθετη ἀπ' τὶς γαλλικὲς λέξεις loi καὶ poster, mettre ἢ imposer, παρὰ πήρανε τὴν ἴδια τὴ λατινικὴ λέξη καὶ τὴν προσάρμοσαν στὴ φωνητικὴ καὶ στὸ τυπικὸ τῆς γαλλικῆς γλώσσας. Ἡ συλλαβὴ gi (γι) ἔγινε zi, ἡ κατάληξη tor ἔγινε teur: legislateur. Τὸ ἴδιο σύστημα ἐφαρμόστηκε γιὰ τὸν ἐγκαλλισμὸ ὄλων ἐκείνων τῶν ἀναρίθμητων λέξεων ποὺ εἶναι γνωστὲς μὲ τ' ὄνομα mots savants: Τὸ administrator ἔγινε administrateur, τὸ adjudicatio, adjudication, τὸ multicolorus, multicolore, τὸ omnipotentia, omnipotence, τὸ adolescentia, adolescence κ.ο.κ. κι' ἔτσι συντελέστηκε τὸ θάμα αὐτὸ τοῦ γλωσσικοῦ πλούτου ποὺ ἀπαρτίζει σήμερα τὴν τελειότερη γλῶσσα τῆς γῆς. Κι' ὅχι μονάχα δὲν πρόδωσε τὴ λατινικὴ γλῶσσα μ' αὐτὸ τὸ ἄγριο διαγούμισμα ποὺ τῆς ἔκανε ἡ γαλλικὴ, ἀλλὰ ἔγινε ὁ κυριώτερος ἐμψυχωτὴς καὶ πιστότερος διερμηνέας τοῦ ἀρχαίου λατινικοῦ πνεύματος μέσα στὸ νεώτερο εὐρωπαϊκὸ πολιτισμὸ.

Τὸ ἴδιο σύστημα ἐφάρμοσαν κι' οἱ Ἴταλοι στὸ δανεισμὸ τῶν λογίων λατινικῶν λέξεων. Ὅχι μόνον τὶς μαρτυρημένες λατινικὲς λέξεις προσάρμοσαν στοὺς γραμματι-

κοὺς κανόνες τῆς ἰταλικῆς γλώσσας (usurpator - usurpatore, repulsio - repulsione) ἀλλὰ καὶ νέα παράγωγα ἔπλασαν μὲ τὸ ἴδιο σύστημα, ἀνύπαρχτα στὴ λατινικὴ, ὅπως τὰ (pusillanimitas) *pusillanimità*, (penetrabilis) *penetrabilità*, (penetro) *penetrativo*, (candidus) *candidamente*. Τὸ ἴδιο ἔκανε χτὲς ἀκόμα μιὰ ἄλλη λατινογενὴς γλῶσσα, πάμφτωχη πρὶν καὶ πλουσιώτατη σήμερα, ἡ ρουμανικὴ, καὶ τόσες καὶ τόσες ἄλλες νέες γλώσσες τῆς Εὐρώπης ποὺ δὲν εἶναι καθόλου ἀνάγκη νὰ τὶς ἀπαριθμήσω ἐδῶ.

Τὸ ἴδιο θὰ κάνουμε κι' ἐμεῖς. Δὲ θὰ μᾶς κλονίσει καθόλου ἡ ἀντίρρηση πὼς τάχα οἱ παραπάνω γλώσσες εἶναι καινούργιες, κόρες τῆς λατινικῆς, κι' ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ μεταβάλλουν τὶς λατινικὲς λέξεις σύμφωνα μὲ τὴ νέα τους γραμματικὴ. Ἐνῶ ἡ νέα ἑλληνικὴ εἶναι ἡ ἴδια μὲ τὴν ἀρχαία, ἐνιαία κι' ἀδιαίρετη, καὶ γι' αὐτὸ δὲν ἔχει τέτοιο δικαίωμα. Εἶναι καιρὸς νὰ πάρει τέλος τὸ ἀντιεπιστημονικὸ αὐτὸ παιχνίδι τῶν λέξεων. Οἱ λεγόμενες λατινογενεῖς γλώσσες δὲν εἶναι κι' αὐτὲς παρὰ ἡ ἴδια ἡ λατινικὴ ποὺ ξετυλίχτηκε σ' ἄλλες χώρες μὲ βραδύτερο ρυθμὸ, ἐκεῖ ποὺ κατοικοῦσαν λατινόγλωσσοι πληθυσμοί, καὶ σ' ἄλλες μὲ ρυθμὸ γοργότερο, ἐκεῖ ποὺ ἡ λατινικὴ μεταδόθηκε σὲ ξενόγλωσσους λαοὺς, ὅπως οἱ Γαλάτες κι' οἱ Φράγγοι, καὶ ποὺ εἴτανε πολὺ φυσικὸ ἡ ντόπια γλῶσσα νὰ ἐπηρεάσει βαθιὰ τὴν ἐξέλιξη τῆς ἐπεισυχτῆς λατινικῆς. Ἡ νέα ἑλληνικὴ εἶναι μιὰ ἐξελικτικὴ μορφή τῆς ἀρχαίας, ποὺ ἀλλοιώθηκε μὲ τὸ πέρασμα τῶν αἰώνων μὲ ρυθμὸ διαφορετικὸ σὲ κάθε περιοχὴ, καὶ ἄλλα στοιχεῖα διατήρησε ἀμετάβλητα, ἀλλὰ ὅμως, ποὺ εἶναι καὶ τὰ περισσότερα, τ' ἄλλαξε σὲ τέτοιο βαθμὸ ἀπὸ ἀποψη φωνητικοῦ καὶ τυπικοῦ, ποὺ ἂν δὲ θέλουμε νὰ παίζουμε μὲ τὶς λέξεις, εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ τὴ θεωροῦμε γλῶσσα καινούργια κι' ἀνεξάρτητη.

Νομίζουν πολλοὶ πὼς τὸ ζήτημα τὸ γλωσσικὸ, ὅπως μπερδεύτηκε, δὲ μπορεῖ πιά νὰ λυθεῖ ὁμαλὰ καὶ κανονικά, παρὰ μονάχα ὕστερ' ἀπὸ μιὰ ριζικώτερη καθεστωτικὴ ἀλλαγὴ, καὶ πὼς ἄδικα παιδεύομαστε. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς, ἐνῶ τὸ δημοτικιστικὸ κίνημα ξεφύτρωσε ἀπὸ τὰ σπλά-

Μ. ΜΑΤΣΑΚΗΣ

ΒΑΡΚΑ (ΠΑΤΡΑΙ)

χνα τῆς ἀστικῆς τάξης καὶ παρουσιάστηκε σὰ μιά ἀπ' τὶς χαρακτηριστικότερες πνευματικὲς ἐκδηλώσεις ποὺ συνόδεψαν τὸ προοδευτικὸ ἀνέβασμα τῆς τάξης αὐτῆς, κ' ἐνῶ τὶς μεγαλύτερες καταχτήσεις του τὶς χροστᾶ στὶς ἀκραιφνέστερα ἀστικὲς κυβερνήσεις, οἱ φιλολογικοὶ ἡγέτες τῆς ἀστικῆς τάξης, στοιχεῖα πισωδρομικὰ καὶ ἀνάξια τῆς ἱστορικῆς ἀποστολῆς τους, κατόρθωσαν νὰ κρατήσουν τὴ δημοτικὴ γλῶσσα ἔξω ἀπ' τὶς ἐπάξεις τῆς Πολιτείας καὶ τοῦ δημόσιου βίου, ἴσα μὲ τὴ στιγμή ποὺ πλάκωσε ὁ θανάσιμος ὄχτρος, ὁ κομμουνισμός. Ἡ δημοτικὴ ἐγινε τὸ ἀποκλειστικὸ κ' ἐπίσημο γραπτὸ ὄργανο τῆς ἐπαναστατικῆς διανόησης καὶ προπαγάνδας, καὶ συνυφάνθηκε τόσο πολὺ μὲ τὴν πνευματικὴ ζωὴ τῆς ἀριστερῆς παράταξης, ὥστε νὰ γίνεῖ ὑποπτη κ' ἀποκρουστικὴ καὶ στὶς φωτεινότερες ἀκόμα ἀστικὲς συνειδήσεις. Τόσο πολὺ ὥστε, ἐνῶ λόγοι ἀμυνας ἐνάντια στὰ σοσιαλιστικὰ κηρύγματα, ποὺ μὲ τὸ νὰ γίνονται στὴ ζωντανὴ δημοτικὴ γλῶσσα, βρέ-

σκουν τόση ἀπήχηση στὶς λαϊκὲς τάξεις, ἐπιβάλλανε τὴν ἀποκλειστικὴν χρῆσιν τῆς δημοτικῆς τουλάχιστο στὸ κεφάλαιο αὐτό, βλέπουμε σὲ κάθε ἀντισοσιαλιστικὴ διάλεξη ἢ μπροσούρα νὰ τὰ βάζουν πρῶτ' ἀπ' ὅλα μὲ τὴ δημοτικὴ, νὰ τῆς καταλογίζουν ἀκόμα καὶ τὴν εὐθύνη τοῦ ὅτι ὑπάρχει σοσιαλιστικὴ κίνηση στὴν Ἑλλάδα, νὰ τὴ συγχέουν μὲ τὸν κομμουνισμό (μαλλιαιοκομμουνισμός), καὶ νὰ νομίζουν πὼς τὸν καταπολεμοῦν πατάστοντας τὴ δημοτικὴ (προάβαλε καὶ τὴν τελευταία ἀπόφαση τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν), καὶ τέλος νὰ προσπαθοῦν νὰ ἐξουδετερώσουν τὸ κήρυγμα τῶν ἀριστερῶν μὲ λόγους καθαρουσιϊνικούς, ποὺ ἡ παγερότητα τῆς γλῶσσας κάνει ὥστε νὰ μὴ βρίσκουν καμμιά ἀπήχηση στὴν ψυχὴ τῶν ἀκροατῶν καὶ τῶν ἀναγνώστῶν. Φαίνεται πὼς «μωραίνει Κύριος οὓς βούλεται ἀπολέσαι» καὶ πὼς ἡ καθαρῆουσα, ποιὸς ξέρει ἀπὸ ποιά σατανικὴ εἰμαρμένη, προορίζεται νὰ παῖξει τὸ ρόλο τοῦ φιδιῦ στὸν κόρφο τῆς ἀστικῆς

τάξης, δίνοντάς της τὸ τελευταῖο θανάσιμο δάγκωμα, ὡς ἀντίδωρο τοῦ ἔκνομου αὐτοῦ καὶ παλίμβουλου προσεταιρισμοῦ.

Οἱ ἀμφιβολίες λοιπὸν ἂν μπορεῖ νὰ ξεκαθαριστεῖ ἡ γλωσσικὴ μας ἀσκήσια χωρὶς μιὰ ριζικὴ ἀλλαγὴ τοῦ καθεστώτος δὲν εἶναι ἐντελῶς ἀβάσιμες. Πότε ὅμως μπορεῖ νὰ γίνῃ μιὰ τέτοια ἀλλαγὴ; Καὶ θὰ γίνῃ ποτὲ ἄραγε; Κινῆνας ἀκόμα δὲν ξέρει. Ἐντωμεταξὺ πρέπει νὰ παραδέρνῃ κ' ἡ δική μας κ' ἡ ἐρχόμενη γενιὰ μέσα στὸ χάος τῆς διγλωσσίας ἀπὸ γραφτὸ καὶ προφορικὸ λόγο, χάος ποὺ μεγάλωσε τὰ τελευταῖα χρόνια, ἀπότομῃ ἢ λαϊκὴ ἐκπαίδεψη γίνεται στὴ δημοτικὴ, κ' ὁ πολὺς λαὸς ἀποξενώνεται ἀπ' τὴν ἐπίσημη γλῶσσα;

Αὐτὸ δὲ γίνεται. Οἱ διανοούμενοι τῆς χώρας ἔχουν καθῆκον νὰ τὸ καταλάβουν. Ὁ δημοτικισμὸς εἶναι ἰδανικὸ ἀστικό, καὶ πρέπει νὰ ὀλοκληρωθεῖ μέσα στὰ πλαίσια τοῦ ἀστικοῦ καθεστώτος. Τὸ ἐπίσημο κράτος ἔχει κ' αὐτὸ καθῆκον νὰ καταλάβῃ πὼς ὕστερα ἀπ' τὸ τεράστιο ἄπλωμα τοῦ δημοτικισμοῦ καὶ στὸν ἰδιωτικὸ καὶ στὸ δημόσιο βίον, ἄπλωμα γιὰ τὸ ὁποῖον εὐθύνεται κ' αὐτὸ τὸ ἴδιο, δὲ μπορεῖ πιά νὰ παίζει τὸ ρόλο τοῦ παρατηρητῆ ἀνάμεσα στὰ διαμαχόμενα μέρη. Ἡ ἀνοχὴ τῆς διγλωσσίας, μᾶς διγλωσσίας χωρὶς ὅρια, στὴν πνευματικὴ μας ζωὴ καί, τὸ χειρότερο ἀπ' ὅλα, στὴν ἐκπαίδεψη τοῦ λαοῦ, δημιουργεῖ μιὰ κατάσταση ἔκνομη, πρωτοφανῆ ἀνάμεσα στοὺς γύρω μας λαούς, ποὺ ἀτιμάζει τὸν πολιτισμὸ σας. Εἶναι ἀπόλυτη ἀνάγκη νὰ πάρῃ ὁ δημοτικισμὸς στάση ἐπιθετικὴ ἐνάντια στὰ τελευταῖα ὀχυρώματα, πίσω ἀπ' τὰ ὁποῖα μὲ τὴν ἀνοχὴ τοῦ κράτους βρίσκονται ταμπουρωμένα τὰ ὑπολείμματα τοῦ καθαρευουσιανισμοῦ κ' ἀντιστέκουν μὲ ὄπλα τῆ βία, τῆ σύγχυση καὶ τῆ συκοφαντία.

Γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση αὐτῆς τῆς ἐπιταχτικῆς ἀνάγκης, μιὰ ομάδα νέων ἐπιστημόνων ποὺ ὑπηρετοῦν στὰ κυριώτερα ἐπιστημονικὰ ἰδρύματα τῆς πρωτεύουσας, ἀποφάσισε τελευταῖα νὰ ἰδρῦσει μιὰ ἔνωση ἀπὸ νέους διδάκτορες καὶ πτυχιούχους θεωρητικῶν ἐπιστημῶν, μὲ πρόγραμμα νὰ πρωτοστατήσῃ στὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν ἐπικράτηση τῆς δημοτικῆς γλῶσσας στὴν ἐπίσημη καὶ στὸ δημόσιο βίον, σύμφωνα μὲ τὶς πα-

ραπάνω κατευθυντήριες γραμμές. Ἡ ομάδα αὐτῆ, ποὺ ἀποτελεῖ γιὰ τὴν ὥρα τὴν ἐπιτροπὴ τῆς πρωτοβουλίας, θὰ καλέσει, μὲ μιὰ προκήρυξη ποὺ θὰ κυκλοφορήσῃ πλατεῖα, κάθε ζωντανὸ δημοτικιστὴ ἐπιστήμονα τῆς πρωτεύουσας καὶ τῶν ἐπαρχιῶν νὰ ταχτεῖ κάτω ἀπ' τὴ σημαία της, θ' ἀναλάβῃ τὴ φροντίδα τῶν νομικῶν διατυπώσεων γιὰ τὴν ἐπίσημη ἰδρύση τῆς Ἐνώσεως, καὶ μὲ τὴ δύναμη ποὺ θὰ ἀντλήσῃ ἀπ' τὴν ἠθικὴ ὑποστήριξη τῶν μελῶν της καὶ ἀπ' τὴν ἀκατάλυτη πίστη πρὸς τὴν ἀλήθεια ποὺ ὑπηρετεῖ, θὰ ριχτεῖ στὸν ἀγῶνα.

Ἐνα ἀπὸ τὰ μέσα ποὺ θὰ χρησιμοποιήσῃ γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ της ἡ Ἐνωση θὰ εἶναι νὰ ἐπιβάλλῃ στὰ μέλη της τὴν ἠθικὴ ὑποχρέωση νὰ χρησιμοποιοῦν ἀποκλειστικὰ τὴ δημοτικὴ γλῶσσα σὲ κάθε ἐπιστημονικὴ πραγματεία ποὺ θὰ δημοσιέψουν στὸ μέλλον, καὶ σὲ κάθε δημόσια διάλεξή τους.

Ἐπίσης ἡ Ἐνωση θὰ προσπαθήσῃ νὰ συνειδητοποιήσῃ στὸ ἐπίσημο κράτος τὴν ἐκρυθμὴ κατάστασι ποὺ δημιουργεῖ στὴν πνευματικὴ μας ζωὴ ἡ διατήρηση τῆς καθαρῆς, ἀπ' τὴν ἡμέρα ποὺ ἡ δημοτικὴ ἔγινε ἡ κυρίαρχη γλῶσσα τῆς λογοτεχνίας καὶ τοῦ λαϊκοῦ σκολειοῦ καὶ τὴν ἀτοπία τοῦ νὰ ὑπάρχουν δυὸ γραμματικὲς ὄχι πιά ἀνάμεσα στὴν προφορικὴ καὶ γραφτὴ γλῶσσα, ὅπως εἶτανε παλιότερα, παρὰ ἀνάμεσα στὰ διίφορα εἶδη τοῦ γραφοῦ λόγου, ποὺ ὅρια ἀναμεταξὺ τους δὲν ὑπάρχουν.

Ἡ Ἐνωση θὰ θεωρήσῃ σὰν ἓνα ἀπὸ τὰ ἱερώτερα καθήκοντά της νὰ δουλέψῃ γιὰ τὸν πλουτισμὸ τῆς δημοτικῆς μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ ὀρολογία, σὲ τρόπο ὥστε ἡ δουλειὰ αὐτῆ νὰ μὴ γίνῃ ἀυθαίρετα κ' ἀμέθοδα, παρὰ σύμφωνα μὲ τοὺς γλωσσολογικοὺς νόμους καὶ τοὺς γραμματικοὺς κανόνες τῆς νέας ἐλληνικῆς καὶ μὲ βᾶση τὸ σύστημα ποὺ ἐξέθεσα πρὸ πάντων. Καὶ στὴν προσπάθειά της αὐτῆ εἶναι βέβαιη πὼς θ' ἄβρῃ πρόθυμους βοηθοὺς τοὺς δημοτικιστὲς γλωσσολόγους.

Ἐνας ἀπώτερος σκοπὸς ποὺ θὰ θέσῃ μπροστά της ἡ Ἐνωση θ' ἄναι νὰ υἱοθετήσῃ καὶ νὰ ἐφαρμόσῃ στὸν κύκλο της κάθε λογικὴ καὶ πραγματοποιήσιμη ἀπλοποίηση τῆς ὀρθογραφίας τῆς γλῶσσας μας, προσα-

μένοντας τὴν τελικὴ κ' ἐπίσημη λύση τοῦ ὀρθογραφικοῦ προβλήματος.

Ἡ Ἑνωσις δὲν παραβλέπει τίς δυσκολίες ποὺ θάβρῃ στὸ δρόμο τῆς. Μὰ εἶναι βέβαιη πὼς θὰ τίς ὑπερνικήσει, μὲ τὴ δύ-

ναμη ποὺ θὰ δώσει στοὺς πρωτεργάτες τῆς ἠθικὴ ὑποστήριξη κ' ἡ ἐπιδοκιμασία τῶν μελῶν τῆς κ' ἡ ἀσάλευτη πεποίθησι πὼς πρόκειται νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν ἀλήθεια καὶ τὸ πνευματικὸ συμφέρο τῆς πατρίδας.

N. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

Ο ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ ΚΙ' Η ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΤΗΣ "ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ,"

Δὲν πέθανες. Πάντα θὰ ζήσης εὐὸ ποὺ μὲ τόση πίστι, μὲ τόσο φῶς ἐργάστηκες γιὰ τὴ μητέρα μας τὴν Ἑλλάδα.
ΨΥΧΑΡΗΣ

Πάνε ἀπὸ τότες εἴκοσι πέντε δλάκερα χρόνια κι ἀκόμη πιὸ πολί. Σημειώνω τὴ χρονολογία: 1904. Εἶναι ἡ ἐποχὴ ποὺ βγήκε σὲ βιβλίο τοῦ Ἀλέξανδρου Πάλλη ἡ ἀριστουργηματικὴ μετάφραση τῆς «Ἰλιάδας». Δὲ θὰ μιλήσουμε γι' ἀφτὴν. Ἀρκετὰ ἐγκώμια τῆς πλέξανε μ' ὄλο τὸ δίκιο καὶ μ' ὄλη τὴν τιμὴ ποὺ τῆς ἀξίζει μεγάλοι ξένοι, σοφοί ὀμηριστές. Ἀλλωστε δὲ θὰ περάσει πολὺς καιρὸς ποὺ θὰ δεῖ τὸ φῶς μικρὴ μας μελέτη γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ ξεχωριστοῦ μας λογοτέχνη καὶ μεταφραστῆ, τοῦ μεγάλου ἐπαναστάτη καὶ πρωτοπόρου τῆς γλωσσικῆς ἀπολύτρωσης.

Ὁ λόγος μας σήμερα γιὰ τὴ μετάφραση τῆς «Ὀδύσσειας» ποὺ φιλοτέχνησε ὁ χαριτομίλητος ποιητῆς τῆς Μυτιλήνης, ὁ Ἀργύρης ὁ Ἑφταλιώτης. Τὴν ἀρχισε, ζώντας στὴν Ἀγγλία, στὰ 1914, μὲ τὴν ἐκρηξη τοῦ μεγάλου πολέμου, ὄχι γιὰ διασκέδαση, ὅπως ὁ Πάλλης τὴν «Ἰλιάδα» του, μὰ γιὰ νὰ μπορεῖ, καθὼς ἔλεγε, νὰ ὑποφέρει τὰ θλιβερά τουτα χρόνια. Ζοῦσε σ' ἕναν ἄλλον κόσμο, μιὰν ἄλλη ζωὴ, κ' εἶταν ἀφτὴ ἡ μόνη του χαρὰ, κάθε μέρα μιὰ νέα χαρὰ.

Τὴν ἐργάστηκε ἐννιά ὀλόκληρα χρόνια δίχως νὰ προφτάξῃ νὰ τὴν ἀποτελειώσῃ. Ἐμειναν τὰ τρία τελεφταῖα στοιχεῖα. Κρίμας νὰ μὴ ζήσῃ λίγο ἀκόμη! Ἡ ἀρρώστια ποὺ τονὲ βασάνιζε, τὸ ἄσθμα, τὸν ἔκανε μιὰν ὥρα ἀρχήτερα νὰ φήσῃ τὴ ζωὴ καὶ τίς χαριτωμένες φροντίδες του. Στὸ Cap d' Antibes τῆς μεσηβρινῆς Γαλλίας ξεφύχθηκε μιὰ τετάρτη πρωί, στὶς 25 τοῦ Ἀλωνάρη τοῦ 1923, μὲ τὸν Ὀμηρο στὸ χέρι.

Τὴν μετάφραση τοῦ Ἑφταλιώτη δοκιμάσαμε τὴ μεγάλη χαρὰ νὰ τὴ δοῦμε καὶ νὰ τὴ διαβάσουμε. Ὁ Διεφθοντῆς τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς—ἐκεῖ βρῖσκεται καταθεμένη ἀπὸ τὴ γυναίκα του—μᾶς τὴν ἐμπιστέφτηκε ἐθελοντικὰ καὶ πρόθυμα τρία ὀλόκληρα ἀπογέματα περασμένου Ἀπρίλη. Τόσο πολὺ μᾶς εἶχε συγκινήσει, τόσο πολὺ μᾶς ἐνθουσίασε, ποὺ ἕνα βιβλιαράκι μας γιὰ τὸ Λέσβιο λογοτέχνη («Ἀργύρης Ἑφταλιώτης», Ἀθήνα, 1930) τὸ τελειώναμε ἔτσι: «Εἶναι καιρὸς πιά ἡ πατρίδα τοῦ Ἀργύρη Ἑφταλιώτη νὰ δείξει πὼς δὲ θέλει νὰ κοιτῆται λησμονημένο γιὰ πάντα τὸ ἔργο τοῦ ἀκριβοῦ παιδιοῦ τῆς, ποὺ τῆς χάρισε τὸ νοῦ καὶ τὴν ψυχὴ του, τὴν ἀγάπη καὶ τὸ τραγούδι του.»

Οἱ συντοπίτες τοῦ ποιητῆ—γιατὶ νὰ τὸ κρύβουμε;—μολονότι φιλόμουσοι καὶ πολιτισμένοι, δὲν ἔκαναν τίποτε, κανένα ἐνδιαφέρον δὲ δεῖξαν, ὅπως ἔβλεψαν κι ἀκόμη ξεχνοῦνε νὰ τιμήσουν τὴν ἀθάνατὴ μνήμη τοῦ μοναδικοῦ Δημήτρη Βερναρδάκη στήνοντας τὸ ἀγαλμὰ του. Καὶ ποῖος ξαίρει πόσα χρόνια ἀκόμη θὰ κοιτότανε παραπέταμένη σὲ μιὰ γωνιὰ τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς ἡ μετάφραση τῆς Ὀδύσσειας, ἃ δὲ φρόντιζε νὰ δεῖ τὸ φῶς ἕνας φιλότιμος καὶ προδεφτικός ἐκδότης, ὁ κ. Κολλάρος. Ἦρθε πρὶν ἀπὸ καιρὸ σὲ συνεννόηση μὲ τὴ χήρα Ἑφταλιώτη, γυναίκα ὑπέροχη καὶ σ' ὄλα ἀντάξια τοῦ ποιητῆ, πήρε τὴν ἀδειά τῆς, καὶ τίς μέρες ἀφτῆς μπήκε σὲ κυκλοφορία τὸ ἔργο τοῦ Ἑφταλιώτη μας. Τὴν ἐκδοσι τὴν ἐπιμελήθηκε ὁ λεπταίσθητος λογοτέχνης καὶ χαλκέντερος μεταφραστῆς, ὁ Νικόλαος ὁ